

Marcin Krause

Katedra Inżynierii Bezpieczeństwa

Politechnika Śląska

ul. Akademicka 2, 44–100 Gliwice

e-mail: marcin.krause@polsl.pl

ANALIZA WYMAGAŃ PRAWNYCH DOTYCZĄCYCH BEZPIECZEŃSTWA I HIGIENY PRACY W RATOWNICTWIE GÓRNICZYM

Streszczenie. Ratownictwo górnicze tworzą służby ratownictwa górniczego, przedsiębiorcy i podmioty zawodowo trudniące się ratownictwem górniczym, a jego podstawowe zadania obejmują w szczególności wykonywanie prac profilaktycznych oraz niezwłoczne niesienie pomocy w przypadku zagrożenia życia lub zdrowia osób przebywających w zakładzie górniczym. Podstawy prawne w zakresie organizacji ratownictwa górniczego stanowią przepisy branżowe wynikające z ustawy Prawo geologiczne i górnicze oraz aktów wykonawczych, np. szczegółowe wymagania dotyczące ratownictwa górniczego, zagrożeń naturalnych w zakładach górniczych, prowadzenia ruchu podziemnych zakładów górniczych.

Słowa kluczowe: górnictwo, ratownictwo górnicze, bezpieczeństwo i higiena pracy.

THE ANALYSIS OF LEGAL REQUIREMENTS CONCERNING OCCUPATIONAL SAFETY AND HEALTH IN MINING RESCUE

Abstract. Mining rescue consists of company services of mining rescue and entities professionally engaged in mining rescue, and his basic tasks include in particular performing preventive operations and immediate help in the event of danger to life or health of persons staying in mines. Law basics for organization of mining rescue are industry-specific regulations resulting from the Act on Geological and Mining Law and executive acts, e.g. detailed requirements for mining rescue, natural hazards in mines, driving underground mines.

Keywords: mining, mining rescue, occupational safety and health.

Wprowadzenie

Służby ratownicze tworzące system bezpieczeństwa państwa oparte są m.in. na:

- pełnieniu służby przez funkcjonariuszy lub żołnierzy zawodowych, zgodnie z przepisami bezpieczeństwa i higieny służby, np. policjant czy strażak PSP;
- świadczeniu pracy przez pracowników lub pracujących, zgodnie z przepisami bezpieczeństwa i higieny pracy, np. strażnik straży gminnej czy pracownik ochrony;
- świadczeniu wolontariatu przez ochotników (wolontariuszy), np. strażak ochotnik OSP, ratownik wodny WOPR lub MOPR, ratownik górski GOPR lub TOPR.

Ratownictwo górnicze opiera się na świadczeniu pracy przez ratowników zawodowych i górników ratowników, a podstawy prawne w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy w ratownictwie górniczym można podzielić m.in. na dwie podstawowe grupy:

- wymagania ogólne oparte na przepisach ustawy Kodeks pracy [26] (dział X) oraz aktów wykonawczych, np. ogólne przepisy bezpieczeństwa i higieny pracy [5];
- wymagania branżowe oparte na przepisach ustawy Prawo geologiczne i górnicze [30] (dział VI) oraz aktów wykonawczych, np. przepisy w sprawie ratownictwa górniczego [1], przepisy w sprawie zagrożeń naturalnych w zakładach górniczych [10], przepisy w sprawie prowadzenia ruchu podziemnych zakładów górniczych [2].

Zgodnie z wymaganiami art. 210 ustawy [26] pracownik ma prawo w sytuacji zagrożenia dla życia lub zdrowia powstrzymać się od wykonywania pracy i oddalić się z miejsca zagrożenia oraz powstrzymać się od wykonywania pracy wymagającej szczególnej sprawności psychofizycznej:

- § 1. W razie gdy warunki pracy nie odpowiadają przepisom bezpieczeństwa i higieny pracy i stwarzają bezpośrednie zagrożenie dla zdrowia lub życia pracownika albo gdy wykonywana przez niego praca grozi takim niebezpieczeństwem innym osobom, pracownik ma prawo powstrzymać się od wykonywania pracy, zawiadamiając o tym niezwłocznie przełożonego.
- § 2. Jeżeli powstrzymanie się od wykonywania pracy nie usuwa zagrożenia, o którym mowa w § 1, pracownik ma prawo oddalić się z miejsca zagrożenia, zawiadamiając o tym niezwłocznie przełożonego.
- § 4. Pracownik ma prawo, po uprzednim zawiadomieniu przełożonego, powstrzymać się od wykonywania pracy wymagającej szczególnej sprawności psychofizycznej w przypadku, gdy jego stan psychofizyczny nie za-

pewnia bezpiecznego wykonywania pracy i stwarza zagrożenie dla innych osób.

- § 5. Przepisy § 1, 2 i 4 nie dotyczą pracownika, którego obowiązkiem pracowniczym jest ratowanie życia ludzkiego lub mienia.

Podstawowym zadaniem służb ratownictwa górniczego jest niezwłoczne niesienie pomocy w przypadku zagrożenia życia lub zdrowia osób przebywających w zakładzie górniczym. Praca w ratownictwie górniczym podczas akcji ratowniczej rozpoczyna się w sytuacji, gdy pracownicy zatrudnieni w zakładzie górniczym powstrzymują się od wykonywania pracy.

W ratownictwie górniczym osobami, które są narażone na największy poziom ryzyka zawodowego są ratownicy górniczy, czyli górnicy zatrudnieni w ruchu zakładu górniczego, świadczący pracę w służbie ratownictwa górniczego przedsiębiorcy oraz zawodowi ratownicy górniczy, zatrudnieni w podmiocie zawodowo trudniącym się ratownictwem górniczym.

Podstawy prawne dotyczące bezpieczeństwa i higieny pracy

Podstawy prawne w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy stanowią przepisy działu X ustawy Kodeks pracy [26], które obejmują m.in.:

- art. 207, 207¹ i 208: obowiązki pracodawcy w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy;
- art. 209¹: obowiązki pracodawcy w zakresie udzielania pierwszej pomocy w nagłych wypadkach, zwalczania pożarów i ewakuacji pracowników;
- art. 209²–209³: obowiązki pracodawcy w przypadku możliwości wystąpienia bezpośredniego zagrożenia dla zdrowia lub życia pracowników;
- art. 211: obowiązki pracownika w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy
- art. 212: obowiązki osoby kierującej pracownikami w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy;
- art. 213–219: objekty budowlane, pomieszczenia pracy, maszyny i inne urządzenia techniczne;
- art. 220–225: czynniki oraz procesy pracy stwarzające szczególne zagrożenie dla zdrowia lub życia;
- art. 226: ocena i dokumentowanie ryzyka zawodowego oraz informowanie pracowników o ryzyku zawodowym;
- art. 229: profilaktyczne badania lekarskie;
- art. 231: niezdolność do wykonywania dotychczasowej pracy;
- art. 232: profilaktyczne posiłki i napoje;
- art. 233: urządzenia higieniczno-sanitarne oraz środki higieny osobistej;
- art. 234: postępowanie dotyczące wypadków przy pracy;

- art. 227, 230 i 235: postępowanie dotyczące chorób zawodowych;
- art. 236: systematyczna analiza przyczyn wypadków przy pracy i chorób zawodowych;
- art. 237³–237⁴: szkolenie w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy;
- art. 237⁶–237¹⁰: środki ochrony indywidualnej oraz odzież i obuwie robocze;
- art. 237¹¹: organizacja służby bezpieczeństwa i higieny pracy;
- art. 237^{11a}–237^{13a}: konsultacje z pracownikami działań związanych z bezpieczeństwem i higieną pracy oraz organizacja komisji bezpieczeństwa i higieny pracy.

Podstawowe ustawy i rozporządzenia oraz akty wykonawcze wydane na podstawie przepisów działu X Kodeksu pracy [26] to m.in.:

- ustawa o związkach zawodowych [24];
- ustawa o służbie medycyny pracy [27];
- ustawa o substancjach chemicznych i ich mieszaninach [25];
- rozporządzenie w sprawie służby bezpieczeństwa i higieny pracy [19];
- rozporządzenie w sprawie ustalania okoliczności i przyczyn wypadków przy pracy [17];
- rozporządzenie w sprawie chorób zawodowych [23];
- rozporządzenie w sprawie profilaktycznych badań lekarskich pracowników [12];
- rozporządzenie w sprawie szkolenia w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy [3];
- rozporządzenie w sprawie ogólnych przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy [5];
- rozporządzenie w sprawie rodzajów prac wymagających szczególnej sprawności psychofizycznej [6];
- rozporządzenie w sprawie minimalnych wymagań dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy przy pracach związanych z użytkowaniem maszyn [4];
- rozporządzenie w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy ręcznych pracach transportowych oraz innych pracach związanych z wysiłkiem fizycznym [7];
- rozporządzenie w sprawie profilaktycznych posiłków i napojów [22];
- rozporządzenie w sprawie badań i pomiarów czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy [13];
- rozporządzenie w sprawie najwyższych dopuszczalnych stężeń i natężeń czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy [8];
- rozporządzenie w sprawie czynników oraz procesów technologicznych o działaniu rakotwórczym lub mutagennym w środowisku pracy [15];

- rozporządzenie w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy pracach związanych z czynnikami biologicznymi [14];
- rozporządzenie w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy pracach związanych z czynnikami chemicznymi [21].

Podstawy prawne dotyczące bezpieczeństwa i higieny pracy w górnictwie

Podstawy prawne w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy w górnictwie stanowią przepisy ustawy Prawo geologiczne i górnicze [30] oraz akty wykonawcze, które dotyczą m.in. prowadzenia ruchu zakładów górniczych, planów ruchu zakładów górniczych, zagrożeń naturalnych, kwalifikacji zawodowych, ratownictwa górniczego, np.:

- rozporządzenie w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących prowadzenia ruchu podziemnych zakładów górniczych [2];
- rozporządzenie w sprawie planów ruchu zakładów górniczych [11];
- rozporządzenie w sprawie zagrożeń naturalnych w zakładach górniczych [10];
- rozporządzenie w sprawie kwalifikacji w zakresie górnictwa i ratownictwa górniczego [9];
- rozporządzenie w sprawie ratownictwa górniczego [1].

Według wymagań ustawy [30]:

- Art. 108. 2. Plan ruchu zakładu górniczego określa m.in.: strukturę organizacyjną zakładu górniczego; granice zakładu górniczego; szczegółowe przedsięwzięcia niezbędne w celu zapewnienia: wykonywania działalności objętej koncesją, bezpieczeństwa powszechnego, bezpieczeństwa pożarowego, bezpieczeństwa osób przebywających w zakładzie górniczym, w szczególności dotyczące bezpieczeństwa i higieny pracy, racjonalnej gospodarki złożem, ochrony elementów środowiska, ochrony obiektów budowlanych, zapobiegania szkodom i ich naprawy.
- Art. 117. Przedsiębiorca jest obowiązany m.in.: rozpoznawać zagrożenia związane z ruchem zakładu górniczego i podejmować środki zmierzające do zapobiegania i usuwania tych zagrożeń; posiadać odpowiednie środki materialne i techniczne oraz służby ruchu zapewniające bezpieczeństwo pracowników i ruchu zakładu górniczego; prowadzić ewidencję osób przebywających w zakładzie górniczym, przez wskazanie imienia i nazwiska oraz stanowiska służbowego; oceniać i dokumentować ryzyko zawodowe oraz stosować niezbędne rozwiązania zmniejszające to ryzyko, w tym przez sporządzenie dokumentu bezpieczeństwa i ochrony zdrowia; posiadać i odpowiednio przechowywać dokumentację prowadzenia ruchu

zakładu górnictwa; posiadać dowód sprawdzenia rozwiązań technicznych przez rzeczoznawcę do spraw ruchu zakładu górnictwa.

- Art. 164. 1. Organami nadzoru górnictwa są Prezes Wyższego Urzędu Górnictwa oraz dyrektorzy okręgowych urzędów górnictwa i Specjalistycznego Urzędu Górnictwa.
- Art. 168. 1. Organy nadzoru górnictwa sprawują nadzór i kontrolę nad ruchem zakładów górnictwa, w szczególności w zakresie: bezpieczeństwa i higieny pracy; bezpieczeństwa pożarowego; ratownictwa górnictwa; gospodarki złożami kopaliny w procesie ich wydobywania; ochrony środowiska i gospodarki złożem; zapobiegania szkodom; budowy i likwidacji zakładu górnictwa.

Rozporządzenie [2] obejmuje m.in. następujące działy i rozdziały oraz załączniki:

- dział I (§ 1 – 3): przepisy ogólne;
  - dział II (§ 4 – 141): bezpieczeństwo i higiena pracy oraz bezpieczeństwo pożarowe, w tym: wymagania ogólne (rozdział 1);
  - dział III (§ 142 – 217): przewietrzanie, w tym: wymagania ogólne obejmujące skład atmosfery kopalnianej i gazy szkodliwe dla zdrowia (rozdział 1);
  - dział IV (§ 218 – 239): warunki pracy i ochrona zdrowia, w tym: wymagania ogólne obejmujące czynniki szkodliwe dla zdrowia (rozdział 1), pyły szkodliwe dla zdrowia (rozdział 2);
  - dział V (§ 240 – 507): zagrożenia występujące w ruchu zakładu górnictwa, w tym: wymagania ogólne (rozdział 1), zagrożenie tąpniętami (rozdział 2), zagrożenie metanowe (rozdział 3), zagrożenie wyrzutami gazów i skał (rozdział 4), zagrożenie wybuchem pyłu węglowego (rozdział 5), zagrożenie klimatyczne (rozdział 6), zagrożenie wodne (rozdział 7), zagrożenie radiacyjne naturalnymi substancjami promieniotwórczymi (rozdział 8), zagrożenie pożarowe (rozdział 9);
  - dział VI (§ 508 – 790): maszyny, urządzenia i instalacje oraz obiekty budowlane zakładu górnictwa, w tym: źródła promieniowania jonizującego (rozdział 8);
  - dział VII (§ 791 – 799): gospodarka złożami kopaliny w procesie ich wydobywania, geologia i miernictwo górnictwa;
  - dział VIII (§ 800 – 804): ochrona środowiska;
  - dział IX (§ 805 – 811): przepisy przejściowe i końcowe;
  - załączniki nr 1–4: rodzaje, zakres i wzory dokumentacji prowadzenia ruchu zakładu górnictwa; dokument bezpieczeństwa; zwalczanie zagrożeń; instalowanie, eksploatacja oraz kontrola maszyn, urządzeń i instalacji.
- Zgodnie z przepisami rozporządzenia [2]:

- § 5. 1. Analizy i badania niezbędne dla bezpiecznego prowadzenia ruchu zakładu górniczego, w tym dla oceniania i dokumentowania ryzyka zawodowego oraz stosowania niezbędnych rozwiązań zmniejszających to ryzyko, są przeprowadzane przez przedsiębiorcę.
- § 5. 2. Sposób zwalczania zagrożeń występujących w ruchu zakładu górniczego określa załącznik nr 3 do rozporządzenia [2] (w tym: tąpniętami, metanowe, wyrzutami gazów i skał, klimatyczne, radiacyjne naturalnymi substancjami promieniotwórczymi, pożarowe).
- § 6. 1. Przed rozpoczęciem prac przedsiębiorca sporządza dla zakładu górniczego dokument bezpieczeństwa i ochrony zdrowia pracowników, zwany dalej dokumentem bezpieczeństwa.
- § 6. 2. Zakres dokumentu bezpieczeństwa określa załącznik nr 2 do rozporządzenia [2].
- § 6. 3. Dokument bezpieczeństwa jest: dostępny w zakładzie górniczym; aktualizowany każdorazowo w przypadku zmiany, rozbudowy lub przebudowy miejsca lub stanowiska pracy, powodującej zmianę warunków pracy
- § 6. 4. Kierownik ruchu zakładu górniczego zapoznaje pracowników zakładu górniczego oraz pracowników podmiotów, o których mowa w art. 121. 1 ustawy [30], z dokumentem bezpieczeństwa lub jego częścią właściwą dla danej grupy pracowników, w szczególności z oceną ryzyka zawodowego oraz stosowania niezbędnych rozwiązań zmniejszających to ryzyko.
- § 6. 5. Zapoznanie się z dokumentem bezpieczeństwa lub jego częścią pracownik potwierdza na piśmie.
- § 218. 1. W zakładzie górniczym przeprowadza się badania i dokonuje się pomiarów czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy i promieniowania jonizującego – w trybie określonym przepisami wydanymi na podstawie art. 228 § 3 ustawy Kodeks pracy [26] (rozporządzenia [8, 13]) oraz na podstawie art. 25 pkt 1 ustawy Prawo atomowe [28] (rozporządzenia [18, 20, 21]), z wyłączeniem pyłów, zagrożeń klimatycznych i czynników szkodliwych określonych w § 142. 2 (dwutlenek węgla, tlenek węgla, tlenek azotu, dwutlenek siarki, siarkowodór), dla których dokonuje się badań zgodnie z przepisami rozporządzenia [2].
- § 218. 3. Pracownikom zapewnia się informacje o warunkach pracy i wynikach oceny ryzyka zawodowego, a w szczególności dotyczące: wartości stężeń lub natężeń czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy, zagrożeń stwarzanych przez te czynniki w miejscu pracy oraz potencjalnych skutków dla zdrowia lub bezpieczeństwa pracowników; podjętych działań i stosowanych środków zabezpieczających i ochronnych niezbędnych do wyeliminowania lub ograniczenia ryzyka zawodowego

oraz okoliczności, w których takie środki należy stosować; bezpiecznych metod wykonywania pracy, ograniczających narażenie do możliwie najniższego poziomu; prawidłowego stosowania odpowiednio dobranych środków ochrony indywidualnej.

- § 240. Zagrożenia występujące w ruchu zakładu górniczego rozpoznaje się i zwalcza. Przy rozpoznawaniu i zwalczaniu zagrożeń uwzględnia się opinię zespołów do rozpoznawania i zwalczania zagrożeń występujących w ruchu zakładu górniczego.
- § 242. Osoby wykonujące pracę w ruchu zakładu górniczego zapoznaje się z: aktualnym stanem zagrożeń występujących w miejscach ich pracy; zasadami rozpoznawania objawów zagrożeń; sposobem postępowania w przypadku powstania określonych zagrożeń.

Podstawy prawne dotyczące organizacji systemu ratownictwa górniczego

Podstawy prawne w zakresie organizacji systemu ratownictwa górniczego stanowią przepisy art. 122–124 ustawy [30] (dział VI – Zakład górniczy, jego ruch oraz ratownictwo górnicze, rozdział 3 – Ratownictwo górnicze) i rozporządzenia [1], a także inne akty wykonawcze do ustawy [30], np. rozporządzenia [2, 9, 10, 11].

Według wymagań ustawy [30]:

- Art. 122. 1. Ratownictwo górnicze tworzą służby ratownictwa górniczego przedsiębiorcy oraz podmioty zawodowo trudniące się ratownictwem górniczym.
- Art. 122. 2. Do zadań służb i pomiotów, o których mowa w art. 122. 1 należy: niezwłoczne niesienie pomocy w przypadku zagrożenia życia lub zdrowia osób przebywających w zakładzie górniczym, bezpieczeństwa ruchu zakładu górniczego lub bezpieczeństwa powszechnego; wykonywanie prac profilaktycznych – prace te mają na celu zapobieganie bezpośredniemu zagrożeniu bezpieczeństwa osób lub ruchu zakładu górniczego w przypadkach określonych w przepisach wydanych na podstawie art. 124.
- Art. 122. 3. Kierownik ruchu zakładu górniczego odpowiada za stan ratownictwa górniczego w zakładzie górniczym, a kierownik podmiotu zawodowo trudniącego się ratownictwem górniczym – za stan ratownictwa górniczego w tym podmiocie.
- Art. 122. 4. W zakładzie górniczym i w podmiocie zawodowo trudniącym się ratownictwem górniczym prowadzi się dokumentację w zakresie ratownictwa górniczego.

- Art. 122. 5. W ratownictwie górniczym przeprowadza się specjalistyczne badania lekarskie, specjalistyczne badania psychologiczne oraz specjalistyczne szkolenia. Badania i szkolenia organizuje i przeprowadza podmiot zawodowo trudniący się ratownictwem górniczym lub przedsiębiorca spełniający wymagania przewidziane dla podmiotów zawodowo trudniących się ratownictwem górniczym. W przypadkach określonych w przepisach wydanych na podstawie art. 124, pkt 2 szkolenia może organizować i przeprowadzać przedsiębiorca.
- Art. 122. 6. Przedsiębiorca jest obowiązany: posiadać własne służby ratownictwa górniczego albo powierzyć realizację tego obowiązku w całości lub w części podmiotom zawodowo trudniącym się ratownictwem górniczym; posiadać plan ratownictwa górniczego; zapewnić stałą możliwość udziału w akcji ratowniczej zawodowych specjalistycznych służb podmiotu zawodowo trudniącego się ratownictwem górniczym, w sposób określony w umowie, o której mowa w Art. 122. 15.
- Art. 122. 7. Podmiot zawodowo trudniący się ratownictwem górniczym jest obowiązany na wezwanie przedsiębiorcy lub kierownika ruchu zakładu górniczego zapewnić stałe uczestnictwo w akcji ratowniczej zawodowych specjalistycznych służb, w sposób określony w umowie, o której mowa w ust. Art. 122. 15.
- Art. 122. 8. Przedsiębiorca posiadający wyłącznie własne służby ratownictwa górniczego jest obowiązany spełniać wymagania przewidziane dla podmiotów zawodowo trudniących się ratownictwem górniczym.
- Art. 122. 9. Podmiot zawodowo trudniący się ratownictwem górniczym jest obowiązany spełniać wymagania przewidziane dla tych podmiotów.
- Art. 122. 10. Plan ratownictwa górniczego sporządza się dla każdego zakładu górniczego.
- Art. 122. 11. Plan ratownictwa górniczego określa sposób wykonania obowiązków w zakresie ratownictwa górniczego, w szczególności: organizację służb ratownictwa górniczego i służb pogotowia w zakładzie górniczym; możliwość stałego udziału w akcji ratowniczej zawodowych specjalistycznych służb podmiotu zawodowo trudniącego się ratownictwem górniczym – w przypadku zawarcia umowy, o której mowa w art. 122. 15; niezbędne wyposażenie w sprzęt ratowniczy; sposób prowadzenia akcji ratowniczej.
- Art. 122. 12. Plan ratownictwa górniczego oraz zmiany w tym planie zatwierdza kierownik ruchu zakładu górniczego. Plan ten na bieżąco aktualizuje się w zakresie ustalonym przez kierownika ruchu zakładu górniczego.
- Art. 122. 13. W zakładzie górniczym organizuje się drużynę ratowniczą oraz odpowiednio wyposażoną kopalnianą stację ratownictwa górniczego. W zakładach górniczych wydobywających kopaliny otworami wiert-

niczymi obowiązek posiadania kopalnianej stacji ratownictwa górniczego może zostać spełniony przez utrzymywanie zakładowej stacji ratownictwa górniczego.

- Art. 122. 14. W skład zawodowych specjalistycznych służb podmiotu zawodowo trudniącego się ratownictwem górniczym wchodzi dyżurujące zawodowe zastępy ratownicze, zawodowe pogotowia specjalistyczne i dyżurujące zastępy dla grup zakładów górniczych.
  - Art. 122. 15. Powierzenie przez przedsiębiorcę podmiotowi zawodowo trudniącemu się ratownictwem górniczym realizacji w całości lub części obowiązku posiadania własnych służb ratownictwa górniczego następuje na podstawie umowy, za uprzednią zgodą właściwego organu nadzoru górniczego, wyrażoną, w drodze decyzji, w przypadku spełniania przez ten podmiot wymagań przewidzianych w przepisach wydanych na podstawie art. 124.
  - Art. 122. 16. Jeżeli przedsiębiorca lub podmiot nie spełnia wymagań przewidzianych w zakresie ratownictwa górniczego, właściwy organ nadzoru górniczego może nakazać, w drodze decyzji, przedsiębiorcy albo podmiotowi zawodowo trudniącemu się ratownictwem górniczym: dokonanie koniecznych zmian w organizacji ratownictwa górniczego; uzupełnienie lub zmianę wyposażenia ratownictwa górniczego.
  - Art. 122. 17. Jeżeli występujące w zakładzie górniczym zagrożenia naturalne i ich natężenie nie wymagają spełnienia przez przedsiębiorcę obowiązku, o którym mowa w Art. 122. 6, pkt 1, i jeżeli nie spowoduje to pogorszenia stanu bezpieczeństwa w zakładzie górniczym, właściwy organ nadzoru górniczego może, w drodze decyzji, zwolnić przedsiębiorcę z tego obowiązku, w całości lub w części. Przedsiębiorca, który uzyskał zwolnienie, jest obowiązany zabezpieczyć możliwość prowadzenia akcji ratowniczej przez podmioty trudniące się zawodowo ratownictwem górniczym, w sposób określony w planie ratownictwa górniczego oraz umowie zawartej z tym podmiotem.
  - Art. 122. 18. W przypadku istotnej zmiany okoliczności, stanowiących podstawę wydania decyzji, o której mowa w art. 122. 16, właściwy organ nadzoru górniczego niezwłocznie uchyla tę decyzję.
  - Art. 122. 19. Przepisów art. 122. 1–18 nie stosuje się do przedsiębiorców wydobywających kopaliny metodą odkrywkową. Są oni obowiązani zabezpieczyć możliwość prowadzenia akcji ratowniczej przez inne jednostki ratownicze.
- Rozporządzenie [1] obejmuje m.in. następujące rozdziały i załączniki:
- rozdział 1 (§ 1–4): przepisy ogólne;

- rozdział 2 (§ 5–50): organizacja, szczegółowe zadania i wymagania dla służb ratownictwa górniczego przedsiębiorcy oraz podmiotu zawodowo trudniącego się ratownictwem górniczym;
- rozdział 3 (§ 51–64) i załącznik nr 1: szczegółowe wymagania dotyczące specjalistycznych badań lekarskich, specjalistycznych badań psychologicznych oraz specjalistycznych szkoleń w zakresie ratownictwa górniczego, w tym przypadki, w których te szkolenia są przeprowadzane przez przedsiębiorcę;
- rozdział 4 (§ 65–67) i załącznik nr 2: szczegółowe wymagania dotyczące dokumentacji w zakresie ratownictwa górniczego oraz planu ratownictwa górniczego;
- rozdział 5 (§ 68–70): sposoby współpracy przedsiębiorcy oraz podmiotu zawodowo trudniącego się ratownictwem górniczym;
- rozdział 6 (§ 71–112) i załączniki nr 3–4: przypadki, w których wykonuje się prace profilaktyczne oraz sposób prowadzenia akcji ratowniczych w zależności od rodzaju i natężeń zagrożeń występujących w zakładzie górniczym;
- rozdział 7 (§ 113–114): przepisy przejściowe i przepis końcowy.
Zgodnie z przepisami rozporządzenia [1]:
- § 3. 1. Jednostka ratownictwa – podmiot zawodowo trudniący się ratownictwem górniczym, posiadający osobowość prawną oraz siedzibę na terytorium RP albo służby ratownictwa górniczego przedsiębiorcy, wyodrębnione w strukturach przedsiębiorcy dla jego własnych potrzeb, spełniające wymagania niezbędne do wykonywania czynności w zakresie ratownictwa górniczego, w szczególności dysponujące zastępami ratowniczymi i pogotowiami specjalistycznymi oraz sprzętem niezbędnym do wykonywania zadań.
- § 3. 5. Dyżurujący zastęp ratowniczy – wyznaczony przez kierownika kopalnianej stacji ratownictwa górniczego lub kierownika jednostki ratownictwa zastęp ratowniczy, wyposażony w sprzęt umożliwiający natychmiastowy udział w akcji ratowniczej.
- § 14. 1. Ratownikiem górniczym może być osoba, która: ma odpowiedni stan zdrowia oraz predyspozycje psychologiczne potwierdzone specjalistycznymi badaniami lekarskimi i psychologicznymi, zorganizowanymi i przeprowadzonymi przez podmiot zawodowo trudniący się ratownictwem górniczym lub przez przedsiębiorcę spełniającego wymagania dla podmiotu zawodowo trudniącego się ratownictwem górniczym; ukończyła kurs dla kandydatów na ratowników górniczych i zdała egzamin; włada językiem polskim w mowie i w piśmie w stopniu niezbędnym do wykonywania czynności ratownika górniczego.

- § 14. 2. Ratownik górniczy: uczestniczy w pogotowiu ratowniczym, bierze udział w ćwiczeniach, pracach profilaktycznych i akcjach ratowniczych; w przypadku wezwania niezwłocznie zgłasza się do kopalnianej stacji ratownictwa górniczego lub wyznaczonego miejsca w sposób określony w planie ratownictwa; poddaje się, nie rzadziej niż co 12 miesięcy, okresowym specjalistycznym badaniom lekarskim; uczestniczy co 5 lat w kursie okresowym dla ratowników górniczych.
- § 57. 1. Warunkiem uczestnictwa w kursie dla kandydatów na ratowników górniczych jest ukończenie 23 roku życia i przepracowanie co najmniej 24 miesięcy w ruchu zakładu górniczego lub jednostce ratownictwa.
- § 5. 1. Jednostką organizacyjną służby ratownictwa górniczego przedsiębiorcy jest drużyna ratownicza.
- § 5. 2. W skład drużyny ratowniczej wchodzi: kierownik kopalnianej stacji ratownictwa górniczego, zastępcy kierownika kopalnianej stacji ratownictwa górniczego, ratownicy górniczy, mechanicy sprzętu ratowniczego.
- § 5. 3. Przynależność do ratownictwa górniczego jest dobrowolna.
- § 6. 1. Kierownik ruchu zakładu górniczego ustala liczbę osób wchodzących w skład drużyny ratowniczej i jej skład, uwzględniając zagrożenia występujące w zakładzie górniczym.
- § 6. 2. W przypadkach uzasadnionych potrzebą zapewnienia bezpieczeństwa pracy w drużynie ratowniczej utrzymuje się specjalistyczne zastępy ratownicze do wykonywania czynności wymagających szczególnych umiejętności w trakcie akcji ratowniczej i prac profilaktycznych.
- § 7. 1. Liczba ratowników górniczych w drużynie ratowniczej podziemnego zakładu górniczego jest uzależniona od liczby osób przebywających w ciągu doby pod ziemią i wynosi nie mniej niż: 15 ratowników górniczych – w przypadku zatrudnienia nie więcej niż 500 pracowników; 50 ratowników górniczych – w przypadku zatrudnienia co najmniej 501 pracowników i nie więcej niż 2000 pracowników; 80 ratowników górniczych – w przypadku zatrudnienia co najmniej 2001 pracowników.
- § 7. 2. W zakładzie górniczym prowadzącym więcej niż jeden ruch zakładu górniczego liczba ratowników górniczych w każdym z tych ruchów musi spełniać wymagania określone w § 7. 1.
- § 13. 1. Ratownicy górniczy w czasie akcji ratowniczej, wykonywania prac profilaktycznych oraz ćwiczeń przydzielani są przez kierownika kopalnianej stacji ratownictwa górniczego do zastępów ratowniczych.
- § 13. 2. W skład zastępu ratowniczego wchodzi: zastępowy; 4 ratowników górniczych, z których jeden wyznaczony przez zastępowego pełni dodatkowo funkcję zastępcy zastępowego; w podziemnych zakładach górniczych – co najmniej jeden ratownik górniczy mający uprawnienia ratownika, o którym mowa w ustawie [29].

- § 13. 3. Dokonywanie podziału zastępu ratowniczego biorącego udział w akcji ratowniczej jest niedozwolone
- § 18. 1. Do prowadzenia akcji ratowniczych i wykonywania prac profilaktycznych w podziemnym zakładzie górniczym wymagających zastosowania specjalnych technik, w szczególności alpinistycznych lub nurkowych, przedsiębiorca, w zależności od rodzaju zagrożeń występujących w zakładzie górniczym, w porozumieniu z jednostką ratownictwa górniczego powołuje specjalistyczną służbę ratowniczą.
- § 38. 1. W jednostce ratownictwa zawodowymi ratownikami górniczymi tworzącymi drużynę ratowniczą są ratownicy górniczy wchodzący w skład zawodowego zastępu ratowniczego, ratownicy górniczy i pracownicy jednostki ratownictwa wchodzący w skład zawodowego pogotowia specjalistycznego.
- § 41. 1. Dyżurujące zawodowe zastępy ratownicze, zawodowe pogotowia specjalistyczne i zastępy ratownicze dla grup zakładów górniczych utrzymuje się w stałej gotowości, umożliwiającej niezwłoczny wyjazd na wezwanie zakładu górniczego, w którym wystąpiło zagrożenie.
- § 43. 1. Jednostka ratownictwa dla podziemnych zakładów górniczych utrzymuje w ciągłej gotowości co najmniej 2 dyżurujące zawodowe zastępy ratownicze oraz dyżurujące zastępy ratownicze dla grup podziemnych zakładów górniczych.
- § 43. 2. W skład dyżurujących zawodowych zastępów ratowniczych, na każdej zmianie roboczej, wchodzi: kierownik dyżurujących zawodowych zastępów ratowniczych; 2 zastępowych; 8 ratowników górniczych; mechanik sprzętu ratowniczego.
- § 43. 3. Jednostka ratownictwa do zabezpieczenia grup zakładów górniczych wykorzystuje dyżurujące zastępy ratownicze okresowo oddelegowane z zakładów górniczych do dyspozycji jednostki ratownictwa. W skład dyżurujących zastępów ratowniczych dla grup podziemnych zakładów górniczych wchodzi: kierownik dyżurujących zastępów ratowniczych dla grup podziemnych zakładów górniczych; 2 zastępowych; 9 ratowników górniczych; mechanik sprzętu ratowniczego; specjalista jednostki ratownictwa posiadający kwalifikacje do prowadzenia prac ratowniczych.
- § 45. 1. Do wykonania prac ratowniczych w podziemnych zakładach górniczych, wymagających zastosowania specjalnych technik ratowniczych, utrzymuje się w jednostce ratownictwa zawodowe pogotowie specjalistyczne, w szczególności: pomiarowe, do inertyzacji powietrza kopalnianego, przeciwpożarowe, górniczo-techniczne, wodne, przewoźnych wyciągów ratowniczych.

Podsumowanie i wnioski

Na podstawie analizy wymagań prawnych sformułowano następujące konkluzje:

- Analizę wymagań prawnych dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy w ratownictwie górniczym podzielono umownie na trzy rozdziały merytoryczne: podstawy prawne dotyczące bezpieczeństwa i higieny pracy, podstawy prawne dotyczące bezpieczeństwa i higieny pracy w górnictwie, podstawy prawne dotyczące organizacji systemu ratownictwa górniczego.
- Ratownictwo górnicze stanowi integralną część organizacji bezpieczeństwa wewnętrznego państwa w zakresie udzielania pomocy w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa osób lub ruchu zakładu górniczego, a także jest jednym z elementów systemu ratownictwa technicznego i przemysłowego, który funkcjonuje w krajowym systemie ratowniczo-gaśniczym.
- Zadaniem ratownictwa górniczego są niesienie pomocy poszkodowanym i wykonywanie prac profilaktycznych w przypadku zagrożenia bezpieczeństwa osób lub ruchu zakładu górniczego, a obowiązki ratownika górniczego dotyczą udziału w akcjach ratowniczych, pracach profilaktycznych, ćwiczeniach ratowniczych, dyżurach, kursach i szkoleniach.
- Podmiotami ratownictwa górniczego są służby ratownictwa górniczego przedsiębiorcy i podmioty zawodowo trudniące się ratownictwem górniczym, w tym jednostki ratownictwa, a jednostkami organizacyjnymi drużyny ratowniczej są zastępy ratownicze i pogotowia specjalistyczne, w tym dyżurujące zastępy ratownicze, zawodowe pogotowia specjalistyczne i dyżurujące zastępy ratownicze dla grup zakładów górniczych.
- Struktura zatrudnienia w drużynie ratowniczej określa liczbę osób i jej skład zależnie od: liczby osób przebywających w ciągu doby pod ziemią, rodzaju zagrożeń górniczych, w tym rodzaju zagrożeń naturalnych (tąpnięciami, metanowe, wyrzutami gazów i skał, wybuchem pyłu węglowego, klimatyczne, wodne, substancjami promieniotwórczymi), rodzaju pogotowia specjalistycznych (pomiarowe, do inertyzacji powietrza kopalnianego, przeciwpożarowe, górniczo-techniczne, wodne, przewoźnych wyciągów ratowniczych).
- Przynależność do służby ratownictwa górniczego jest dobrowolna, ratownicy górniczy są przydzielani do zastępów ratowniczych podczas akcji ratowniczej, prac profilaktycznych i ćwiczeń ratowniczych, natomiast podział zastępu ratowniczego podczas akcji ratowniczej jest niedozwolony. Ratownik górniczy wykonuje prace profilaktyczne oraz uczestniczy w akcjach ratowniczych, ćwiczeniach ratowniczych i pogotowiu specjalistycznym, których celem są m.in. rozpoznawanie, zapobieganie i likwi-

dowanie zagrożeń górniczych oraz ochrony życia i zdrowia osób przebywających w zakładzie górniczym.

- Praca w ratownictwie górniczym podczas akcji ratowniczej rozpoczyna się w warunkach ryzyka niedopuszczalnego dla pracowników zatrudnionych w zakładzie górniczym, natomiast poziom ryzyka zawodowego dla ratownika górniczego może być dopuszczalny w przypadku posiadania odpowiednich kwalifikacji w zakresie ratownictwa górniczego oraz zdolności fizycznej i psychicznej do pracy, zapewnienia pracy zespołowej w drużynie ratowniczej i zastępie ratowniczym, zabezpieczenia medycznego, sprzętu ratowniczego i środków ochrony odpowiednio do rodzaju zagrożeń i poziomu ryzyka.
- Podstawy prawne organizacji oceny ryzyka zawodowego stanowią m.in.: przepisy ogólne, oparte na wymaganiach ustawy Kodeks pracy [26] (w tym art. 226) i aktów wykonawczych, np. rozporządzenia [5] (w tym § 39 i 39a); przepisy branżowe, obejmujące wymagania ustawy Prawo geologiczne i górnicze [30] (w tym art. 117) i aktów wykonawczych, np. rozporządzenie [2] (w tym § 5 i 6 oraz zał. nr 2 i 3) oraz rozporządzenia [1, 10]; przepisy szczegółowe, dotyczące m.in. wybranych procesów pracy czy rodzajów zagrożeń.
- Podstawy prawne dokumentacji oceny ryzyka zawodowego stanowią: § 39a. 3 rozporządzenia [5] – zakres dokumentu potwierdzającego dokonanie oceny ryzyka (w tym opis ocenianego stanowiska pracy, wyniki oceny ryzyka dla każdego z czynników środowiska pracy oraz niezbędne środki profilaktyczne zmniejszające ryzyko); zał. nr 2 do rozporządzenia [2] – zakres dokumentu bezpieczeństwa i ochrony zdrowia pracowników (w tym opis zagrożeń w zakładzie górniczym, sposób oceny i dokumentowania ryzyka, opis postępowania w sytuacjach awaryjnych, opis postępowania związanego z bezpiecznym prowadzeniem ruchu zakładu górniczego, opis postępowania związanego z bezpieczeństwem zatrudnionych w ruchu zakładu górniczego).
- W ratownictwie górniczym osobami, które są narażone na największy poziom ryzyka zawodowego są ratownicy górniczy, czyli górnicy zatrudnieni w ruchu zakładu górniczego, świadczący pracę w służbie ratownictwa górniczego przedsiębiorcy oraz zawodowi ratownicy górniczy, zatrudnieni w podmiocie zawodowo trudniącym się ratownictwem górniczym. Stanowisko pracy ratownika górniczego w Kopalnianej Stacji Ratownictwa Górniczego i Centralnej Stacji Ratownictwa Górniczego S.A. w Bytomiu podlega przepisom w zakresie świadczenia pracy na podstawie stosunku pracy, wynikającym z prawa pracy, obejmującym prawo ogólne (ustawa [26] i akty wykonawcze) oraz prawo branżowe (ustawa [30] i akty wykonawcze), natomiast nie dotyczą tego stanowiska przepisy

dotyczące funkcjonariuszy i pełnienia służby, chociaż porównuje się je w zakresie specyfiki pracy do strażaka Państwowej Straży Pożarnej.

Literatura

- [1] Rozporządzenie Ministra Energii z dnia 16 marca 2017 r. w sprawie ratownictwa górniczego (Dz. U. z 2017 r. poz. 1052).
- [2] Rozporządzenie Ministra Energii z dnia 23 listopada 2016 r. w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących prowadzenia ruchu podziemnych zakładów górniczych (Dz. U. z 2017 r. poz. 1118).
- [3] Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 27 lipca 2004 r. w sprawie szkolenia w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy (Dz. U. z 2004 r. nr 180, poz. 1860, z późn. zm.).
- [4] Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 30 października 2002 r. w sprawie minimalnych wymagań dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy w zakresie użytkowania maszyn przez pracowników podczas pracy (Dz. U. z 2002 r. nr 191, poz. 1596, z późn. zm.).
- [5] Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 26 września 1997 r. w sprawie ogólnych przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy (Dz. U. z 2003 r. nr 169, poz. 1650, z późn. zm.).
- [6] Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie rodzajów prac wymagających szczególnej sprawności psychofizycznej (Dz. U. z 1996 r. nr 62, poz. 287).
- [7] Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 14 marca 2000 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy ręcznych pracach transportowych oraz innych pracach związanych z wysiłkiem fizycznym (Dz. U. z 2018 r. poz. 1139).
- [8] Rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 12 czerwca 2018 r. w sprawie najwyższych dopuszczalnych stężeń i natężeń czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy (Dz. U. z 2018 r. poz. 1286).
- [9] Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 2 sierpnia 2016 r. w sprawie kwalifikacji w zakresie górnictwa i ratownictwa górniczego (Dz. U. z 2016 r. poz. 1229).
- [10] Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 29 stycznia 2013 r. w sprawie zagrożeń naturalnych w zakładach górniczych (Dz. U. z 2013 r. poz. 230, z późn. zm.).
- [11] Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 8 grudnia 2017 r. w sprawie planów ruchu zakładów górniczych (Dz. U. z 2017 r. poz. 2293).
- [12] Rozporządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 30 maja 1996 r. w sprawie przeprowadzania badań lekarskich pracowników, za-

- kresu profilaktycznej opieki zdrowotnej nad pracownikami oraz orzeczeń lekarskich wydawanych do celów przewidzianych w Kodeksie pracy (Dz. U. z 2016 r. poz. 2067).
- [13] Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 2 lutego 2011 r. w sprawie badań i pomiarów czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy (Dz. U. z 2011 r. nr 33, poz. 166).
  - [14] Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 22 kwietnia 2005 r. w sprawie szkodliwych czynników biologicznych dla zdrowia w środowisku pracy oraz ochrony zdrowia pracowników zawodowo narażonych na te czynniki (Dz. U. z 2005 r. nr 81, poz. 716, z późn. zm.).
  - [15] Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 24 lipca 2012 r. w sprawie substancji chemicznych, ich mieszanin, czynników lub procesów technologicznych o działaniu rakotwórczym lub mutagennym w środowisku pracy (Dz. U. z 2016 r. poz. 1117).
  - [16] Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 30 grudnia 2004 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy związanej z występowaniem w miejscu pracy czynników chemicznych (Dz. U. z 2016 r. poz. 1488).
  - [17] Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 1 lipca 2009 r. w sprawie ustalania okoliczności i przyczyn wypadków przy pracy (Dz. U. z 2009 r. nr 105, poz. 870).
  - [18] Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 stycznia 2005 r. w sprawie dawek granicznych promieniowania jonizującego (Dz. U. z 2005 r. nr 20, poz. 168).
  - [19] Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 2 września 1997 r. w sprawie służby bezpieczeństwa i higieny pracy (Dz. U. z 1997 r. nr 109, poz. 704, z późn. zm.).
  - [20] Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 lutego 2007 r. w sprawie podstawowych wymagań dotyczących terenów kontrolowanych i nadzorowanych (Dz. U. z 2007 r. nr 131, poz. 910).
  - [21] Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 marca 2007 r. w sprawie wymagań dotyczących rejestracji dawek indywidualnych (Dz. U. z 2007 r. nr 131, poz. 913).
  - [22] Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie profilaktycznych posiłków i napojów (Dz. U. z 1996 r. nr 60, poz. 279).
  - [23] Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 czerwca 2009 r. w sprawie chorób zawodowych (Dz. U. z 2013 r. poz. 1367).
  - [24] Ustawa z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych (Dz. U. z 2015 r. poz. 1881, z późn. zm.).
  - [25] Ustawa z dnia 25 lutego 2011 r. o substancjach chemicznych i ich mieszaninach (Dz. U. z 2018 r. poz. 143, z późn. zm.).
  - [26] Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (Dz. U. z 2018 r. poz. 907, z późn. zm.).

- [27] Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o służbie medycyny pracy (Dz. U. z 2018 r. poz. 1155, z późn. zm.).
- [28] Ustawa z dnia 29 listopada 2000 r. Prawo atomowe (Dz. U. z 2018 r. poz. 792, z późn. zm.).
- [29] Ustawa z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym (Dz. U. z 2017 r. poz. 2195, z późn. zm.).
- [30] Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. – Prawo geologiczne i górnicze (Dz. U. z 2017 r. poz. 2126, z późn. zm.).